יחזיר לשלפניו (א) לכולם מבעי ליה אמר רבא לעולם כר' ישמעאל דאמר בעלי חובות נינהו ודקשיא לך אחרון אחרון נשכר ראשון ראשון נשכר מבעי ליה הב"ע כגון שתפסו ניזק לגבות הימנו [א]ונעשה עליו כשומר שכר לנזקין אי הכי יש בו מותר יחזיר לשלפניו יחזיר לבעלים מבעי ליה אמר רבינא הכי קתני אם יש בו מותר בנזקיו יחזיר לשלפניו וכן כי אתא רבין אמר ר' יוחנן משום פשיעת שומרין נגעו בה במאי אוקימתא כר' ישמעאל אי הכי אימא סיפא ר' שמעון אומר שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום זה נוטל מנה וזה נוטל מנה חזר ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו זה נוטל חמשים זוז וזה נוטל חמשים זוז חזר ונגח שור שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו נוטל חמשים זוז ושנים הראשונים דינר זהב [ב]אתאן לר' עקיבא דאמר תורא דשותפי הוא רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' עקיבא אמרי אין דהא אמר ליה שמואל לרב יהודה [ג]שיננא שבוק מתניתין ותא בתראי רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' עקיבא [ד](אתמר נמי אמר ר' יוחנן הקדישו ניזק איכא בינייהו) תנן התם [ה]התוקע לחבירו נותן לו סלע ר' יהודה אומר משום ר"י הגלילי מנה ההוא גברא דתקע לחבריה שלחיה רב טוביה בר מתנה לקמיה דרב יוסף סלע צורי תנן או סלע מדינה תנן אמר ליה תניתוה ושנים הראשונים דינר זהב ואי סלקא דעתך תני תנא סלע מדינה נפלוג ונתני עד תריסר וסלע א"ל תנא [ו]כי רוכלא ליתני וליזיל מאי הוי עלה פשטוה מהא [ז]דאמר רב יהודה אמר רב [ח]כל כסף האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה אמר ליה ההוא גברא הואיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא נתביה לעניים הדר אמר ליה נתביה ניהלי איזיל ואברי ביה נפשאי א"ל רב יוסף [ט]כבר זכו ביה עניים ואף על גב דליכא עניים הכא אנן יד עניים אנן [י]דאמר רב יהודה אמר שמואל יתומים

אינן

יחזיר לשלפניו. כל חצי נזקו ושלפני פניו יפסידו: **יחזיר לכולן.** איש לפי מה שהיה לו בו מבעי ליה: **שתפסו ניזק כו'.** וכן שני וכן שלישי הלכך אין שמירתו אלא עליו: **יחזיר לבעלים מבעי ליה.** דאין על הבעלים להפסיד מנה שהיה להן בו משעת נזק הראשון שהרי לא היתה שמירתו עליהן אלא על הניזק וכשהזיק לשני איכל ראשון מנה שלו ותפסו שני ונעשה עליו שומר וכן כולן נעשו שומרי שכר לשמור חלק הבעלים בההיא הנאה דמשתלמי נזקייהו מהשור דלא אעריקו ליה בעלים לאגמא: **אם יש בו מותר בנזקיו.** כגון שהיה נזקו של רביעי מרובה משל חמישי כגון שור של רביעי שוה מנה יש לו במזיק חצי מנה ושל חמישי שוה כ' ואין לו על זה אלא דינר זהב יחזיר דינר זהב לשלפניו וכן כולן אם נזקו של ראשון יותר על של אחרון: **משום פשיעת שומרי' נגעו בה.** לחייב את הנזקין הראשונים ור' ישמעאל היא: **שבוק מתני'.** ולא תטרח לאוקמי פלוגתא דר"מ ור"ש אליבא דחד. ואי קשיא נוקמא לדר"מ נמי כר' עקיבא וכשתפסו ניזק וכדשנין דמאי טעמא מפקינן לה מר' עקיבא משום דקתני יחזיר לשלפניו והא אוקמינן אם יש בו מותר בנזקין לא אפשר לאוקמא כר' עקיבא דאי אמרת ר' ישמעאל היא אצטריך לאשמועינן דאחרון נשכר דקמ"ל הואיל ותפסו ניזק נעשה עליו שומר [שכר] וקם ליה ברשותיה ואע"ג דלא נישום השור בב"ד כדקא בעינן לר' ישמעאל אלא לר"ע ל"ל למיתני כלל בלא תפיסה נמי הוי אחרון נשכר: **הקדישו ניזק כו'.** ל"ג (מאי בינייהו): **התוקע.** המכהו כנגד אזנו לשון מורי. ל"א תקיעה ממש: **נותן לו סלע.** דמי בושתו לכל נער וזקן ורפוי אם יפגם שם: **ההוא דתקע ליה.** והיה זה תפוש משלו דאי לאו הכי לא מגבינן ליה בבבל: **סלע צורי.** ד' זוזים: **סלע מדינה.** שמינית שבסלע צורי והוא חצי דינר וכל מקום ששנינו שום כסף מדינה בין סלע בין שקל הוי שמינית לצורי: **לפלוג.** אכתי וליתני במתני' חזר ונגח לשור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו חמשים זוז ולשלפניו דינר זהב ושנים הראשונים הבעלים וניזק ראשון י"ב דינר וסלע מדינה שהוא חצי דינר אלא ש"מ לא תני תנא סלע מדינה ולהכי לא פליג תו דלא בעי למיתני חצי דינר דבהאלין לא איירי: **ושל דבריהם.** כגון האי דשיעורא דרבנן הוא: **כסף צורי.** הסלע ד' דינר והדינר משקלו זהב [ז] וכן קורין בקושטנטינ"א (זוהב) והוא שנים ומחצה למשקל הברזל: **הואיל ופלגא דזוזא הוא.** למיחייב לי ותו לא כסיפא לי מילתא למישקליה נתביה לעניים: **אנן יד עניים אנן.** רב יוסף הוה גבאי בשילהי החובל (לקמן ד' צג.):

אין

כגון שתפסו ניזק כו'. ודוקא לר' ישמעאל הוא נעשה שומר שכר אבל לר' עקיבא דאמר שותפין נינהו וכיחש ושיבח הוי ברשות הניזק לא נעשה שומר שכר אלא מחלקו דעל כל אחד מוטל לשמור חלקו והשתא אתי שפיר דבין ר' מאיר ובין ר' שמעון איירי בשתפסו ניזק ולא כפירוש הקונטרס:

אם יש בו מותר בנזקיו כו'. והשתא אחרון אחרון נשכר דמתניתין דאחרון שבכולם דהוא החמישי קאי אכל פעמים שהרביעי אין לו כלום והשלישי יש לו כגון שנזקי ד' וה' שוים ונזקי ג' יתרים ואפי' חמישי נמי פעמים שאין לו כל נזקו אם נזקיו יתרים על של רביעי שאין נוטל אלא חלקו של רביעי ומיהו כשכל הנזקין שוין כולן מפסידין והאחרון נשכר:

נותן לו סלע. בסלע מדינה איירי כדמוכח בסמוך ומנה דר"י הגלילי הוא מנה צורי כדמוכח בהחובל (לקמן דף צ:) ותימה לומר שחלוקים כ"כ זה מזה דסלע מדינה אחד ממאתים במנה צורי ונראה לר"ת דלא פליגי אלא האי בעני והאי בעשיר ומיהו מדקאמר בהחובל (שם) הא אנא הא ר"י הגלילי משמע קצת דפליגי מ"מ אע"ג דפליגי מצינו למימר דזה דיבר בעשיר וזה דיבר בעני כר"ת דא"א שאם בושתו של עני סלע שלא יעלה בושתו של עשיר (ב) או פחות או יותר ממנה:

ושל דבריהם כסף מדינה. [א] נראה לר"י דרב יהודה לא איירי אלא בסלעים דומיא דכסף האמור בתורה דמפרש פ"ק דקדושין (דף יא.) כסף קצוב ולא מצינו כסף קצוב בתורה אלא סלעים כדמפרש התם ה' סלעים לפדיון הבן נ' של אונס ק' של מוציא ש"ר ול' של עבד ודומיא דהני הוי של דבריהם אבל שאר מטבעות של דבריהם הוי כסף צורי דהא מנה של ר"י הגלילי הוי צורי כדמוכח בהחובל (לקמן דף צ:) וכתובה נמי הוי מאתים זוז של צורי למ"ד כתובת אשה דרבנן כמו למ"ד דאורייתא דנפקא לן מכמוהר הבתולות דלא פליגי רשב"ג ורבנן בפרק נערה דכתובות (ד' קי:) אלא אם נותן לה ממעות ארץ ישראל או ממעות קפוטקיא אבל לכ"ע נותן לה שוה מאתים זוז ממעות צורי ואפילו כתובת אלמנה שהיא דרבנן לכ"ע הוי מנה צורי דבפ"ק דכתובות (דף יב.) משמע קצת דשל בתולה כפלים משל אלמנה גבי אחד אלמנת כהן ואחד אלמנת ישראל:

יד עניים אנן. וא"ת בלא יד עניים נמי מחייב לצדקה באמירה כדדרשינן בפ"ק דר"ה (דף ו.) בפיך זו צדקה וי"ל דכמו שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ה"נ אין אדם נותן לצדקה דבר שלא בא לעולם וכשאמר ניתביה לעניים הוי זה החוב כמו שלא בא לעולם וכן אם היה אומר ניתביה להקדש לא היה הקדש קונה ונהי שאם היה אומר חוב זה לכשיבא לידי אתנהו להקדש או לצדקה דומה שמתחייב מטעם נדר אבל זה לא אמר כן אלא אמר תנהו לעניים ולא נדר ור"ת פירש שזה לא היה רוצה לחזור בו מן הצדקה אלא היה רוצה ללוותו לפי שעה ולהחזיר אחר לעניים תחתיו וא"ל רב יוסף דיד עניים אנן וזכינן בו כמעמד שלשתן ואמרינן בפ"ק דערכין (ד' ו.) האומר סלע זו לצדקה עד שלא באה ליד גבאי מותר לשנותו משבאה ליד גבאי אסור לשנותו[י]:

אין

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פ"ט מהל' נזקי ממון הל' יג סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' תא סעי' ב:

ג ב מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף א:

ד ג מיי' פ"ג מהל' חובל ומזיק הל' ט סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעי' מא:

ה ד מיי' שם הלכה י ופ"ג מהל' טוען ונטען הלכה ב ופ"א מהל' ערכין הלכה ד ופ"א מהל' שקלים הלכה א ב ג ד ופ"א מהל' נערה בתולה הל' א ופ"ג הל' א טוש"ע שם סעי' מג וסי' פח סעיף א וטוש"ע י"ד סי' שה סעי' א וסי' רלד סעי' ו:

ו ה טוש"ע י"ד סי' רנח סעיף ח וסעיף ט:

◆

לעזי רש"י

קרשטנטינ"א
[קושטנטינ"ן נובל"א].
קושטא (איסטנבול).

◆

רבינו חננאל

ואמר רבא לעולם ר' ישמעאל וכגון שתפסו ניזק בתורת משכון לגבות ממנו דנעשה עליו שומר שכר ונתחייב לנזקים. דקיימ' לן המלוה על המשכון שומר שכר. ודחי' אי הכי יחזיר לשלפניו יחזיר לבעליו מיבעי ליה שאחריות השור על הניזק הוא ומשלו חייב לשלם והנותר לבעליו חייב להחזיר. ופירק רבינא לקיים דברי רבא ואמר הכי קתני אם יש בו מותר בנזקין יחזיר וכן אמר ר' יוחנן משום פשיעת שומרין נגעו בה ופי' כגון שור שוה ר' שנגח לשור שוה ר' ואין הנבילה יפה כלום נתחייב המזיק לתת לניזק ק' שהוא חצי נזקו [א] עוד חזר ונגח שור שוה ק' שנזקו עוד חזר ונגח שור שוה ק' נזקו נ' זוז משלם הניזק הראשון מן המנה שהוא נושה במזיק נ' זוז לאחרון ונ' הנשארים מחזירים לניזק השני נמצא השני שחסר מן המנה שלו נ' זוז שכיון שתפסו לשור הניזק השני נתחייב באחריותו ולעולם כך הן חולקין וחצי השור לעולם חוזר לבעלים שנכנסו הנזקין במקומו ונתחייבו לשלם דיכול למימר להן אלו שבקתון לתוראי בהדאי הוינא נטריה ולא הוה נגח השתא דפשעתון ולא נטרתון ליה נזקין עלייכו רמו. ואקשי' אימא סיפא (ר' ישמעאל) [ר"ש] אומר שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' עד האחרון נוטל מנה (והאחרון) [ושלפניו] נ' זוז ושנים הראשונים דינרי זהב הן הבעלין והניזק הראשון. הנה חלוקה מפורשת בחלוקת השותפין מכלל דמתני' ר' עקיבא היא דאמר שותפי נינהו אמרי רבא ורבינא אין כשמואל דאמר רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' עקיבא. איתמר נמי אמר ר' יוחנן הקדישו ניזק איכא בינייהו לר' שמעון מוקדש לר' מאיר אינה מוקדש. וקיימא לן דכל מקום שחולקין ר' ישמעאל ור' עקיבא הלכה כר' עקיבא וכן ר' מאיר ור' שמעון [ב] הלכה כר' שמעון וכיון דקאי ר' שמעון כר' עקיבא כדאוקמא רבא ורבינא דהוא בתרא ודר' יוחנן נמי מסייעא להו ש"מ הלכתא כר' שמעון דמתני' ודייקינן מתני' ואשכחנן חלוקתם לפי חשבון ממון וזהו פירושה שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' ואין הנבילה יפה כלום נכנס השור בשותפות ביניהן נמצא שור זה חציו לניזק וחציו למזיק. חזר ונגח שור אחר שוה ר' הפסידו הניזק והמזיק מנה ונשאר להן מנה נמצא השור הזה חציו לניזק ולמזיק. וחציו לניזק השני חזר ונגח שור אחר שוה ר' עוד הפסידו שלשתן מנה כל אחד לפי ממונו הניזק והמזיק היה להן בשור מנה הפסידו נ' זוז ונשארו להן נ' זוז הניזק השני היה לו בשור מנה הפסיד נ' זוז ונשאר לו נ' זוז והניזק האחרון נוטל חצי הנזק והוא מנה וזהו ששנינו האחרון והוא הניזק השלישי נוטל מנה והניזק השני נוטל נ' זוז והניזק הראשון והמזיק כל אחד דינר זהב שהוא כ"ה זוז אלו דמי השור וזה חלוקתם מפורשת לפי חשבון ממון איתבררה דר' שמעון כר' עקיבא אית [ג] להו האי סברא ורבא ורבינא דבתרא הוא וכן הלכה. ההוא דתקע ליה לחבריה וחייבוה מיהא דתנן התוקע לחבירו נותן לו סלע. ופשטינן דהאי סלע פלגא דזוזא הוא. ואמר ההוא גברא דתקעו ליה הואיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא ליה ליתביה לעניי. הדר אמר להו ליתבוה לי איזיל איברי נפשאי כו' אמר ליה ר' יוסף כבר זכו ביה עניי כו' פירוש האי גברא לאו איתרותי אתרט והדר ביה מדלא קתני הדרי בי אלא הכי קאמר ליה ליתביה לי השתא לדידי איזיל אברי נפשאי. ובתר הכי יהיבנא אנא

רבינו חננאל (המשך)

סלע לעניי מדידי ואמר ליה רב יוסף אנן יד עניי אנן וכיון דאמרת ליתבוה לעניי כאלו אמרת מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה. ותוב לית לך רשותא לשנותה. דתנ"ר האומר סלע זה לצדקה עד שלא באת ליד גבאי מותר לשנותה. משבאת ליד גבאי אסור לשנותה ואנן השתא יד עניי אנן וכאלו באת ליד גבאי וזכו בה עניי ותוב לית לך למשקלה השתא ולאהדורה כתר הכי שמעינן מינה דעניי כיתומין נינהו (מד"י) מדפשטינן רבן גמליאל וב"ד אביהן של יתומין ובהדיא גמור רבנן במסכת גיטין יתומין הרי הן כהקדש וכו'. תנן התם התוקע לחבירו נותן לו סלע פשטנה מהא דאמר ר' יהודה אמר ר' אסי כל כסף קצוב האמור בתורה כגון ל' של עבד ונ' של אונס ושל מפתה וק' של מוציא שם רע כולן כסף צורי והוא שקל הקודש שמשקלו ד' דינרין ושל דבריהן כגון זו הסלע וכגון ר' זוז כתובת בתולה וכיוצא בהן כולם כסף מדינה [ד] שמנה כספים דרבנן כסף של תורה רביע שקל ופירשו בשמועה זה כי זו הסלע ששנויה לשלם התוקע הוא פלגא דזוזא ודייקי' מזה מדקתני שהסלע פלגא דזוזא מכלל דהסלע ארבעה זוזים נמצא שתי סלעים זה דאורייתא והוא דינר מכלל כ' דינרין שבחמשת שקלים של בכור ושדרו ר' אשי לר' אחא שבסר וזוי בפדיון בנו (בכורות דף נ) פשטי' מהא דרב אשי דדינרי דתנינן ארבעה בסלע אינון וזוי ומעשה דרב אשי נפרשנהו במקומו בעזרת שמים. ושאר השמועה פשוטה היא. ותקיעה בקול באזנו ולא בהכאת יד כדאמרי' המבעית את חבירו פטור מדיני אדם כיצד תקע לו באזנו וחרשו פטור אחזו ותקע בו חייב והכא בשאחזו ותקע בו ולא הזיקו. פרוזבול משנה מפורשת והו גופו של פרוזבול והיא בסוף שביעית. ופירושה

מסורת הש"ס

א) [ברכות לג. ושם נסמן], ב) פ"א ל"ג, ג) לקמן ל. קדושין יח: בכורות נ:, ד) [גיטין לג. וש"נ], ה) [קדושין יח. ע"ש בכורות נ: ע"ש], ו) גיטין לג., ז) בק"א: זהוב, לזהוב, ח) עיין מהרי"ם, ט) עיין במפרשי תוס' על ד"ה, י) [ועי' תוספות ערכין ו. ד"ה משבאת],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' לשלפניו יחזיר לכולם מבעי ליה: (ב) תוס' ד"ה נותן וכו' בושתו של עשיר פחות או יותר מסלע הס"ד:

◆

הגהות הגר"א

[א] תוד"ה ושל כו' נראה לר"י כו'. נ"ב אבל ר"ח חולק וכ"פ הרמב"ם:

◆

מוסף רש"י

התוקע לחבירו. הכהו על אזנו, לשון מורי, ל"א תוקע ממש (לקמן צ.) בקולו, לשון רבינו הלוי ורבינו הזקן למדנו שהכהו אצל האוזן (קדושין יא:) המכה את חבירו באזנו, לשון מורי בב"ק וכאן שמעתי תוקע ממש שתקע בפיו באזנו, ונראה ללשון מורי בב"ק וכאן שמעתי אל תהי בתוקעי כף (משלי כב כו) שתוקעים בכפם על כף חבריהם להיות ערבים בשביל אחרים (בכורות נ:). נותן לו סלע. משום בושת (לקמן צ.) כך שיערו דמי בושתו לאדם בינוני (קדושין יא:). כי רוכלא. מוכר צרורות של בשמים (גיטין לג.) כסוחר זה שמונה מעותיו (ערכין כג:). כי רוכלא דמחזר על העיירות בפרגמטיא שלו והולך ומכריז יש לי מסמין וטוטות וקטרות, כ"נ למחשיב וליזיל (נדה כא.). כל כסף האמור בתורה כסף צורי. אם פירש שקלים הוי שקל צורי ואם סתם הוי מטבע הפחותה שבצורי (קדושין יא.) היכא דכתיב שקל הוי סלע צורי דהוא ארבעה דינרי, והיכא דלא כתיב שקל אלא כסף הוי דינר צורי (בכורות נ:). ושל דבריהם כסף מדינה. שמינית שבכסף צורי, אם סלע הוא שמינית שבסלע צורי ואם דינר הוא שמינית שבדינר צורי (קדושין יא. ועיין בכורות נ:).

א) נראה דצ"ל עוד חזר ונגח שור שוה ר' שנזקו ק' עוד חזר ונגח שור שוה ק' שנזקו נ' זוז וכו'. ב) בעירובין מ"ז נשאר הגמ' בתיקו.
ג) נראה דצ"ל ר' שמעון כר"ע אית ליה האי סברא ורבא ורבינא דבתראי נינהו לוקמוה הכי וכן הלכה. ד) אולי צ"ל שמנה כספים דרבנן הוא כסף אחד של תורה וכו' רביע שקל.